2026. 13 (4)

Asian Journal "STEPPE PANORAMA"

ISSN 3135-8055

ISSN 3135-8055 (online)
Құрылтайшысы және баспагері: Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитеті Ш. Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Ғылыми журнал Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрлігінің Байланыс, ақпараттандыру және ақпарат комитетінде 2025 ж. 5 сәуірде тіркелген. Тіркеу нөмірі № KZ91VPY00116246. Жылына 6 рет жарияланады (электронды нұсқада).

Журналда тарих ғылымының *келесі бағыттары* бойынша ғылыми жұмыстар жарияланады: тарих, этнология.

Жарияланым тілдері: қазақ, орыс, ағылшын.

Редакция мен баспаның мекен-жайы:
050010 Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй
ҚР ҒЖБМ ҒК Ш. Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК
Тел.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59
Журнал сайты: https://ajspiie.com

© Ш. Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты 2026
© Авторлар ұжымы, 2026

БАС РЕДАКТОР

Қабылдинов Зиябек Ермұқанұлы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, ҚР ҒЖБМ ҒКШ. Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының бас директоры. (Қазақстан)

БАС РЕДАКТОРДЫҢ ОРЫНБАСАРЫ

Женгиз Алилмаз — филология ғылымдарының докторы, профессор, түрколог-ғалым, Бурса Улудаг Университетінің профессоры (Бурса қ., Түркия Республикасы)

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА

Аяған Бүркітбай Ғелманұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҒЖБМ ҒК Мемлекет тарихы институты директорының орынбасары (Қазақстан)
Әбіл Еркін Аманжолұлы — тарих ғылымдарының докторы, профессор. (Қазақстан)
Әлімбай Нұрсан — тарих ғылымдарының кандидаты, профессор, Ш. Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнологияинститутының бас ғылыми қызметкері. (Қазақстан)
Вернер Кунтһиа (Werner Cynthia) — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Техас университеті. (АҚШ).
Голден Кэтти Стромайл (Kathie Stromile Golden) – PhD, Миссисипи өңірлік мемлекеттік университеті (Mississippi Valley State University) (АҚШ)
Жаркен Айгүл Мәліққызы - тарих ғылымдарының докторы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университетінің профессоры (Қазақстан)
Кәрібаев Берекет Бақытжанұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық уни верситеті, «Қазақстан тарихы» кафедрасының меңгерушісі (Қазақстан)
Қожамжарова Дария Пернешқызы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі. (Қазақстан)
Көкебаева Гүлжауһар Какенқызы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті. (Қазақстан)
Көмеков Болат Ешмұхамедұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Халықаралық қыпшақтану институтының директоры, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры (Қазақстан)
Моррисон Александр (Morrison Alexander) — PhD, Оксфорд университетінің профессоры. (Ұлыбритания)
Муминов Әшірбек Құрбанұлы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Ислам тарихы, өнер және мәдениетғылыми-зерттеу орталығының аға ғылыми қызметкері IRCICA – İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi. (Түркия)
Римантас Желвис (Želvys Rimantas) — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Вильнюс педагогикалық университеті. (Литва)
Сәбитов Жақсылық Мұратұлы — PhD, Жошы Ұлысын зерделеу ғылыми институтының директоры (Қазақстан)
Самашев Зайнолла Самашұлы – археолог, тарих ғылымдарының докторы, профессор, Герман археология институтының корр.-мүшесі. ҚР ҒЖБМ ҒК Ә. Марғұлан атындағы Археология институты. (Қазақстан)
Смағұлов Оразақ Смағұлұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Болон ғылым академиясының корр. -мүшесі, Ш. Ш. Уәлиханов атындағы сыйлықтың лауреаты, ғылым мен техниканың еңбек сіңірген қайраткері, Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры. (Қазақстан)
Сыдықов Ерлан Бәтташұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің ректоры (Қазақстан)
Таймағамбетов Жәкен Қожахметұлы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, ҚР Ұлттық музейі. (Қазақстан)
Томохико Уяма — PhD, Хоккайдо университетінің Славян және Еуразиялық зерттеулер орталығының профессоры (Жапония)
Ян У. Кэмпбелл (Ian W. Campbell) — PhD, Калифорния университетінің профессоры (АҚШ)

ЖАУАПТЫ РЕДАКТОР

Қаипбаева Айнагүл Толғанбайқызы — тарих ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Ш. Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының жетекші ғылыми қызметкері. (Қазақстан)

ҒЫЛЫМИ РЕДАКТОРЛАР

Қапаева Айжан Тоқанқызы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Ш. Ш. Уәлиханов атындағы Тарих жәнеэтнология институтының Бас ғылыми қызметкері. (Қазақстан)
Черниенко Ирина Борисовна – тарих ғылымдарының кандидаты, доцент, аға ғылыми қызметкер Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының (Қазақстан)

РЕДАКТОР

Кубеев Рустем Жаулыбайұлы — Ш. Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының ғылыми қызметкері. (Қазақстан)

ТЕХНИКАЛЫҚ ХАТШЫ

Ағзам Райымбек Рзабекұлы – Ш. Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының қызметкері, магистр (Қазақстан)

Бурханов Бимурад Бадритдинұлы — магистр, Ш. Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының ғылыми қызметкері. (Қазақстан).

ISSN 3135-8055 (online)
Учредитель и издатель: РГП на ПХВ «Институт истории и этнологии им. Ч. Ч. Валиханова» Комитета науки Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан

Научный журнал зарегистрирован в Комитете связи, информатизации и информации Министерства по инвестициям и развитию Республики Казахстан, свидетельство о регистрации:
№ KZ91VPY00116246 от 03. 04. 2025 г. Публикуется 6 раза в год (в электронном формате).

В журнале публикуются научные работы *по следующим направлениям* исторической науки: история, этнология.

Языки публикации: казахский, русский, английский.
Адрес редакции и издательства:
050010 Республика Казахстан, г. Алматы, ул. Шевченко, д. 28
РГП на ПХВ Институт истории и этнологии им. Ч. Ч. Валиханова КН МНВО РК
Тел.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59
Сайт журнала: https://ajspiie.com

© Институт истории и этнологии имени Ч. Ч. Валиханова, 2026
© Коллектив авторов, 2026

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Кабульдинов Зиябек Ермуханович — доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, генеральный директор Института истории и этнологии им. Ч. Ч. Валиханова КН МНВО РК. (Казахстан)

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Женгиз Алилмаз — доктор филологических наук, профессор, тюрколог-учёный, профессор Бурса Улудаг Университет (г. Бурса, Турецкая Республика)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Абиль Еркин Аманжолович — доктор исторических наук, профессор (Казахстан)
Алимбай Нурсан — кандидат исторических наук, профессор, главный научный сотрудник Института истории иэтнологии им. Ч. Ч. Валиханова. (Казахстан)
Аширов Адхамжон Азимбаевич — доктор исторических наук, профессор, заведующий Центром этнологии и антропологии Института истории Академии наук Республики Узбекистан. (Узбекистан)
Вернер Синтия (Werner, Cynthia) — доктор исторических наук, профессор. Техасский университет. (США)
Голден Кэтти Стромайл (Kathie Stromile Golden) – PhD, Государственный университет долины Миссисипи (Mississippi Valley State University) (США)
Дайнер Александр (Diener Alexander) – доктор исторических наук, профессор. Канзасский университет (США)
Жаркен Айгуль Маликовна – доктор исторических наук, профессор Евразийского национального университета им. Л. Н. Гумилёва. (Казахстан)
Исмагулов Оразак Исмагулович — доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, член-корр. Болонской академии наук, лауреат премии им. Ч. Ч. Валиханова, заслуженный деятель науки и техники, профессор Евразийского национального университета имени Л. Н. Гумилева. (Казахстан)
Карибаев Берекет Бахытжанович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, заведующий кафедрой истории Казахстана, Казахский национальный университет имени аль-Фараби (Казахстан)
Кожамжарова Дарья Пернешовна – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК (Казахстан)
Кожирова Светлана Басиевна – доктор политических наук, профессор, содиректор Центра исследования Китая и Центральной Азии Фуданьского Университета и МНК «Астана», руководитель Центра китайских и азиатских исследований (Казахстан)
Кокебаева Гульжаухар Какеновна — доктор исторических наук, профессор Казахского национального университета имени Аль Фараби. (Казахстан)
Кумеков Болат Ешмухамбетович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, директор Международного института кипчаковедения Казахского национального университета имени аль-Фараби, профессор Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева (Казахстан)
Матыжанов Кенжехан Слямжанович – доктор филологических наук, профессор, чл.-корр. НАН РК, директор Института литературы и искусства имени М. Ауэзова (Казахстан)
Моррисон Александр (Morrison Alexander) — PhD, профессор Оксфордского университета. (Великобритания)
Муминов Аширбек Курбанович — доктор исторических наук, профессор, старший научный сотрудник Исследовательского центра исламской истории, искусства и культуры. IRCICA – İslâm Tarih, Sanat ve Kültür AraştırmaMerkezi. (Турция)
Римантас Желвис (Želvys Rimantas) — доктор педагогических наук, профессор, Вильнюсский педагогическийуниверситет. (Литва)
Сабитов Жаксылык Муратович - PhD, директор научного института изучения Улуса Джучи (Казахстан)
Сыдыков Ерлан Батташевич – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, ректор Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева (Казахстан)
Таймагамбетов Жакен Кожахметович — доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, Национальный музей РК. (Казахстан)
Томохико Уяма — PhD, профессор Центра славяно-евразийских исследований Хоккайдского университета (Япония)
Ян Кэмпбелл (Ian W. Campbell) — PhD, профессор Калифорнийского университета (США)

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

Каипбаева Айнагуль Толганбаевна — кандидат исторических наук, ведущий научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч. Ч. Валиханова. (Казахстан)

НАУЧНЫЕ РЕДАКТОРЫ

Капаева Айжан Токановна — доктор исторических наук, профессор, главный научный сотрудник Института историии этнологии им. Ч. Ч. Валиханова. (Казахстан).
Черниенко Ирина Борисовна – кандидат исторических наук, доцент, старший научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова (Казахстан)

РЕДАКТОР

Кубеев Рустем Джаулыбайулы — научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч. Ч. Валиханова. (Казахстан).

ТЕХНИЧЕСКИЙ СЕКРЕТАРЬ

Агзам Райымбек Рзабекулы – магистр, сотрудник Института истории и этнологии имени Ч.Ч. Валиханова (Казахстан)

Бурханов Бимурад Бадритдинович — магистр, научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч. Ч. Валиханова. (Казахстан).

ISSN 3135-8055 (online)
Founder and publisher: RSE on REM”Ch. Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology“ of the Committee of Science of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan

The scientific journal is registered at the Committee for Communications, Informatization and Information of the Ministry for Investments and Development of the Republic of Kazakhstan, registration certificate: No. KZ91VPY00116246 dated 03. 04. 2025. The journal is published 6 times a year (in electronic format).

The journal publishes scientific works in the *following areas* of historical science: history, ethnology.

Publication languages: Kazakh, Russian, English.
Editorial and publisher address:
28 Shevchenko Str., 050010, Almaty, Republic of Kazakhstan
RSE on REM Ch. Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology CS MSHE of the Republic of Kazakhstan
Tel.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59
Journal website: https://ajspiie.com

© Ch. Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology, 2026
© Group of authors, 2026

EDITOR-IN-CHIEF

Kabuldinov Ziabek Ermukhanovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, General Director of Ch. Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology SC MSHE RK. (Kazakhstan)

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF

Cengiz Alyılmaz — Doctor of Philological Sciences, Professor, Turkologist scholar, Professor at Bursa Uludağ University (Bursa, Republic of Türkiye).

EDITORIAL BOARD

Abil Yerkin Amanzholovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Member of the Mazhilis of the Parliament of the RK.(Kazakhstan)
Alimbay Nursan — Candidate of Historical Sciences, Professor, Chief Researcher at the Ch. Ch. Valikhanov Institute of History andEthnology. (Kazakhstan)
Ayagan Burkitbai Gelmanovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Deputy Director of the Institute of History of the State SC MSHE RK (Kazakhstan)
Diener Alexander – Doctor of Political Science, Professor, University of Kansas. (USA)
Ian W. Campbell — PhD, Professor at the University of California (USA)
Ismagulov Orazak Ismagulovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Corresponding Member of Bologna Academy of Sciences, winner of Ch. Ch. Valikhanov Award, Honored Worker of Science and Technology, Professor of L. N. Gumilyov University. (Kazakhstan)
Karibayev Bereket Bakhytzhanovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Head of the Department of History of Kazakhstan, Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan)
Kozhamzharova Daria Perneshovna – doctor of historical sciences, professor, academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan. (Kazakhstan)
Kozhirova Svetlana Bassievna – Doctor of Political Science, Professor, Co-Director of the Center for the Study of China and Central Asia of Fudan University and the International Scientific Complex of the National Company "Astana", Head of the Center for Chinese and Asian Studies (Kazakhstan)
Kokebayeva Gulzhaukhar Kakenovna — Doctor of Historical Sciences, Professor at the Al-Farabi Kazakh National University. (Kazakhstan)
Kumekov Bolat Eshmukhambetovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Director of the International Institute of Kipchak Studies of the Al-Farabi Kazakh National University, Professor at L.N. Gumilyov Eurasian National University (Kazakhstan)
Matyzhanov Kenzhekhan Slyamzhanovich – Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of the NAS RK, Director of M. Auezov Institute of Literature and Art (Kazakhstan)
Morrison Alexander — PhD, Professor, University of Oxford. (UK)
Muminov Ashirbek Kurbanovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Senior Researcher at the Research Center for IslamicHistory, Art and Culture. IRCICA (İslвm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi). (Turkey)
Rimantas Želvys — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vilnius Pedagogical University. (Lithuania)
Sabitov Zhaxylyk Muratovich — PhD, Director of Research Institute for Jochi Ulus Studies (Kazakhstan)
Samashev Zainolla Samashevich – archaeologist, Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of German Archaeological Institute. A. Marghulan Institute of Archeology SC MSHE RK (Kazakhstan)
Sydykov Erlan Battashevich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Rector of L.N. Gumilyov Eurasian National University (Kazakhstan)
Taimagambetov Zhaken Kozhakhmetovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy ofSciences of the Republic of Kazakhstan, National Museum of the Republic of Kazakhstan. (Kazakhstan)
Tomohiko Uyama — PhD, Professor at the Slavic-Eurasian Research Center, Hokkaido University. (Sapporo, Japan)
Werner, Cynthia — Doctor of Historical Sciences, Professor, Texas university. (USA)
Zharken Aigul — Doctor of Historical Sciences, Professor at L. N. Gumilyov Eurasian National University. (Kazakhstan)

EXECUTIVE EDITOR

Kaipbayeva Ainagul Tolganbayevna — Candidate of Historical Sciences, leading researcher at Ch. Ch. Valikhanov Institute of Historyand Ethnology (Kazakhstan).

ACADEMIC EDITOR

Kapaeva Aizhan Tokanovna — Doctor of Historical Sciences, Professor, Chief Researcher at the Ch. Ch. Valikhanov Institute of Historyand Ethnology. (Kazakhstan)
Chernienko Irina Borisovna – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Senior Researcher at the Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology (Kazakhstan)

EDITOR

Kubeyev Rustem Dzhaulybayuly — researcher at Ch. Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology. (Kazakhstan)

TECHNICAL SECRETARY

Agzam Raiymbek Rzabekuly – Master’s degree, researcher at Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology (Kazakhstan).

Burkhanov Bimurad Badritdinovich — Master“s, researcher at Ch. Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology.(Kazakhstan)

ЭТНОЛОГИЯ/АНТРОПОЛОГИЯ / ETHNOLOGY/ANTHROPOLOGY

Published in the Republic of Kazakhstan
Asian Journal "Steppe Panorama"
Has been issued as a journal since 2014
ISSN 3135-8055.
Vol. 13. Is. 4, pp. 1193-1204, 2026
Journal homepage: https://ajspiie.com

ҒТАХР / МРНТИ / IRSTI 03.20
https://doi.org/10.51943/3135-8055_2026_13_4_1193-1204

WEDDING RITUALS OF THE KAZAKHS OF CENTRAL KAZAKHSTAN: PRESERVATION OF TRADITIONS AND REGIONAL FEATURES

Yergali Gauhar[1]*, *Kalysh Amanzhol*[2]

[1]Al-Farabi Kazakh National University
(71 Al-Farabi Avene, Almaty, 050038, Republic of Kazakhstan)
2nd year PhD student
https://orcid.org/0009–0000–7496–0918. e-mail: bakaeva.gauhar@mail.ru
*Author-correspondent

[2] Al-Farabi Kazakh National University
(71 Al-Farabi Avene, Almaty, 050038, Republic of Kazakhstan)
Doctor of Historical Sciences, Professor
https://orcid.org/0000–0003–3073–1368. e-mail: kalyshamanzhol@gmail.com

© Ch. Ch. Valikhanov IHE,2026
© Yergali G., Kalysh A.B.,2026

Abstract. *Introduction.* Studying the impact of the market economy and urbanization on the traditional wedding rituals of the Kazakhs of Central Kazakhstan is of significant importance for regional ethnography. Wedding traditions have always played a vital sociocultural role in the life of the Kazakh people. In Kazakh society, these rituals served not only to legitimize the marriage of young people but also as a means of strengthening kinship ties between two families and regulating social relations. Today, while the essence of traditional wedding rituals remains intact, their content and form of execution have taken on a modern character. *Goals and objectives.* To analyze the extent to which traditions are observed and the regional characteristics of wedding rituals among the Kazakh population of Central Kazakhstan, based on ethnographic fieldwork. The research objectives are to examine the impact of the market economy and urbanization on the preservation of wedding traditions; to identify traditional norms and modern innovative elements within these rituals; and to highlight regional specificities. *Results.* The results of the study show indicate that wedding traditions in Central Kazakhstan are shaped by the intersection of traditional culture – with its distinct regional characteristics—and modern trends. Traditional wedding rituals predominate in the region's rural areas, whereas urban residents tend to observe them in a modern format while still preserving their traditional significance. Furthermore, the continuity of these rituals is influenced by economic factors; rising wedding costs have led to the curtailment and simplification of certain ceremonies. An analysis of the region's ethnographic characteristics was conducted based on the findings of domestic and international studies on wedding rituals. Drawing on collected ethnographic field data (2025–2026), the study comprehensively identified both traditional and non-traditional elements within the wedding rituals of the Kazakhs of Central Kazakhstan. *Conclusion:* The research made it possible to determine the extent to which traditions are observed and to identify regional specificities in the performance of wedding rituals among the Kazakhs of Central Kazakhstan, as well as to assess the

preservation and transformation of these traditions amidst modern socio-economic development and urbanization.
Keywords: Central Kazakhstan, Kazakhs, wedding traditions, customs, innovations, market economy, urbanization
For citation: Yergali G., Kalysh A.B. Wedding rituals of the kazakhs of central Kazakhstan: preservation of traditions and regional features// Asian Journal “Steppe Panorama”. 2026. Vol. 13. No. 4. Pp. 1193–1204. (In Rus.). DOI: 10.51943/3135-8055_2026_13_4_1193-1204

ОРТАЛЫҚ ҚАЗАҚСТАН ҚАЗАҚТАРЫНЫҢ ҮЙЛЕНУ ҒҰРЫПТАРЫ: ДӘСТҮРДІҢ САҚТАЛУЫ ЖӘНЕ АЙМАҚТЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Ерғали Гауһар[1], Қалыш Аманжол Боранбайұлы[2]*

[1] әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
(71, әл-Фараби даңғылы, 050038, Алматы, Қазақстан Республикасы)
2-курс докторанты
https://orcid.org/0009–0000–7496–0918. e-mail: bakaeva.gauhar@mail.ru
*Автор-корреспондент

[2] әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
(71әл-Фараби даңғылы, ,050038, Алматы, Қазақстан Республикасы)
https://orcid.org/0000–0003–3073–1368. e-mail: kalyshamanzhol@gmail.com

© Ш.Ш. Уәлиханов атындағы ТЭИ,2026
© Ерғали Г., Қалыш А.Б.,2026

Аңдатпа. *Кіріспе.* Орталық Қазақстан қазақтары арасында нарықтық экономика мен урбанизацияның дәстүрлі үйлену ғұрыптарына әсер ету деңгейін зерттеудің аймақтық этнография үшін маңызы зор. Қазақ халқының тұрмыс-тіршілігінде үйлену дәстүрлері әрқашан маңызды әлеуметтік-мәдени институттың қызметін атқарып келеді. Бұл рәсімдер қазақ қоғамында екі жастың некесін заңдастырудың ғана емес, сонымен бірге екі әулеттің туыстық байланысын нығайтудың, қоғамдық қатынастарды реттеудің құралы болды. Қазіргі таңда дәстүрлі үйлену ғұрыптарының түпкі мәні сақталып, мазмұны мен атқарылуы замануи сипат алып отырған тұстары бар. *Мақаланың мақсаты* – Орталық Қазақстан өңірі бойынша жиналған далалық этнографиялық материалдарға сүйене отырып, жергілікті қазақтардың үйлену ғұрыптарындағы дәстүрдің ұстану деңгейі мен аймақтық ерекшеліктерін талдау. *Зерттеу міндеттері:* нарықтық экономика мен қалалану үрдісінің үйлену ғұрыптарындағы дәстүрдің сақталуына әсерін зерделеу; үйлену ғұрыптарындағы дәстүрлі ережелер мен заманауи инновациялық элементтерін анықтау; аймақтық ерекшеліктерді көрсету. *Зерттеу нәтижелері* көрсеткендей, Орталық Қазақстанда үйлену дәстүрлері өзіндік аймақтық ерекшеліктері бар дәстүрлі мәдениет пен заманауи үрдістедің тоғысында жүзеге асуда. Зерттеліп отырған аймақтың ауылдық жерлерінде дәстүрлі рәсімдер басымырақ орын алса, қала тұрғындары арасында дәстүрлі рәсімдер өзінің түпкі мәнін сақтай отырып, заман табалына сай икемделіп атқарылып жүр. Үйлену дәстүрлеріндегі жөн-жоралғылардың жасалуына экономикалық факторлар да өз әсерін тигізуде. Той шығынының артуы кейбір салттардың қысқарып, ықшамдалған түрге көшуіне себеп болып отыр. Ғылыми жаңалығы: отандық және шетелдік зерттеулердегі үйлену ғұрыптарына қатысты тұжырымдар негізінде аймақтың этнографиялық ерекшелігі сараланды. Жинақталған далалық этнографиялық материалдар (ДЭМ, 2025–2026) негізінде Орталық Қазақстан қазақтарының үйлену ғұрыптарындағы дәстүр мен неодәстүрлер кешенді түрде айқындалды. *Қорытынды:* Жүргізілген зерттеу Орталық Қазақстан өңірі қазақтарының үйлену рәсімдерін орындаудағы дәстүрді ұстану деңгейі мен аймақтық ерекшеліктерін айқындауға және қазіргі әлеуметтік-

экономикалық даму мен қалалану үрдісі жағдайында дәстүрдің сақталуы мен олардың заман талабына сай өзгерген тұстарын анықтауға мүмкіндік берді.
Түйін сөздер: Орталық Қазақстан, қазақтар, үйлену дәстүрлері, әдет-ғұрыптар, аймақтық ерекшелік, нарықтық-экономика, урбанизация
Дәйексөз үшін: Ерғали Г., Қалыш А.Б. Орталық Қазақстан қазақтарының үйлену ғұрыптары: дәстүрдің сақталуы және аймақтық ерекшеліктері // Asian Journal "Steppe Panorama". 2026. Т. 13. № 4. 1193–1204 бб. (Қаз.). DOI: 10.51943/3135-8055_2026_13_4_1193-1204

СВАДЕБНОЙ ОБРЯДЫ КАЗАХОВ ЦЕНТРАЛЬНОГО КАЗАХСТАНА: СОХРАНЕНИЕ ТРАДИЦИЙ И РЕГИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ

Ергали Гаухар[1], Калыш Аманжол Боранбайулы[2]*

[1]Казахский национальный университет им.аль-Фараби
(71, пр. Аль-Фараби, Алматы, 050038, Республика Казахстан)
докторант 2 курса
https://orcid.org/0009–0000–7496–0918. e-mail: bakaeva.gauhar@mail.ru
*Автор-корреспондент

[2]Казахский национальный университет им. аль-Фараби
(71, пр. Аль-Фараби, Алматы, 050038, Республика Казахстан)
доктор исторических наук, профессор
https://orcid.org/0000–0003–3073–1368. e-mail: kalyshamanzhol@gmail.com

© ИИЭ им. Ч.Ч. Валиханова,2026
© Ергали Г., Калыш А.Б.,2026

Аннотация. *Введение.* Изучение влияния рыночной экономики и урбанизации на традиционные свадебные обряды казахов Центрального Казахстана имеет важное значение для региональной этнографии. Свадебные традиции всегда играли важную социокультурную роль в жизни казахского народа. В казахском обществе эти обряды служили не только способом узаконить брак молодых людей, но и средством укрепления родственных связей между двумя семьями и регулирования социальных отношений. Сегодня суть традиционных свадебных ритуалов сохранена, однако их содержание и форма проведения приобрели современный характер. *Цель и задачи исследования:* на основе полевых этнографических материалов, собарнных среди населения Центрального Казахстана, проанализировать уровень соблюдения тардиций и региональные особенности свадебных обрядов местных казахов. Задачи исследования: изучить влияние рыночной экономики и процессов урбанизации на сохранение традиций в свадебных обрядах; выявить традиционные правила и современные инновационные элементы в свадебных ритуаулах; продемонстрировать региональную особенности. *Результаты* исследования показывают, что свадебные традиции в Центральном Казахстане формируются на стыке традиционный культуры с присущими ей региональными особенностями и современных тенденций. В сельской местности исследуемого региона преобладает традиционные свадебные обряды, а среди городских жителей они проводятся в современном формате, при этом сохраняя свою традиционную смысл. А так же на продолжение тардиционные свадебные обряды влияют экономические факторы ка рост расходов на свадьбы привел к сокращению и упрощению некоторых обрядов. На основе результатов отечественных и зарубежных исследований свадебной обрядности был проведен анализ этнографических особенностей региона. На основе собранных полевых этнографических материалов (ПЭМ, 2025–2026) были всесторонне выявлены традиции и нетрадиции в свадебных обрядах казахов Центрального Казахстана. *Заключение.* Проведенное исследование позволило определить уровень соблюдения традиций и региональные

особенности в исполнении свадебных обрядов казахов Центарльного Казахстана, а также выявить сохранность традиций и их трансформацию в условиях современного социально-экономического развития и процессов урбанизации.
Ключевые слова: Центральный Казахстан, казахи, свадебные традиции, обычаи, инновации, рыночная экономика, урбанизация
Для цитирования: Ергали Г., Калыш А.Б. Свадебной обряды казахов центрального Казахстана: сохранение традиций и региональные особенности // Asian Journal “Steppe Panorama”. 2026. Т. 13. № 4. С. 1193–1204. (На каз.). DOI: 10.51943/3135-8055_2026_13_4_1193-1204

Кіріспе

Қазіргі таңдағы жаһандану заманында қазақ халқының ежелгі салт-дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарын ұстану, ұрпақтан ұрпаққа берілуі мәдени-этникалық тамырымызды сақтап қалуда өзекті болып отыр. Салт-дәстүр арқылы наным-сенім, тұрмыс салты, тәрбие үлгілері беріліп отырған. Қазақ халқының дәстүрлі қоғамында салт-дәстүрлер этномәдени жүйенің өзегі саналған. Әулет бірлігін сақтап, қоғамдағы әлеуметтік қатынастарды реттеуде отбасын құруға байланысты қалыптасқан салт-дәстүрлер ерекше орын алады.

Еліміздің Орталық өңірінде қазақ халқының бұрыннан келе жатқан үйлену дәстүрлері мен ғұрыптары – дәстүрлі мәдениет пен заманауи үрдістердің тоғысы сипатында көрініс тауып отыр. Бұл өңірдегі отбасы институтына урбанизация, миграция, экономика, жаһандану секілді үрдістер тікелей әсер етуде. Өлке халқының құрамы мен оның демографиялық сипаттамалары әртүрлі этностар мен мәдениеттердің өзара ықпалына ие. XIX ғасырдан бастап Ресей империясының отарлау саясаты мен индустриализация әсерінен халықтың этникалық құрамы өзгерді. XX ғасырдың 30–50 жылдарынан бастап Қарағанды, Теміртау, Балқаш, Жезқазған сияқты қалалар ірі өнеркәсіп орталықтарына айналып, Қазақстанның басқа аймақтарына қарағанда урбанизация қарқынды түрде жүрді. Өндірістік қалаларға орыс, украин, неміс, татар, кәріс т.б. этностар көптеп қоныстандырыла бастады. Соның әсерінен қалалық жерлерде консервативті отбасы құндылықтары әлсіреп, аймақтың мәдениеті мен салт-дәстүрлері этномәдени трансформацияға түсіп отыр. Дегенмен де отбасы – неке институтының үйлену ғұрыптарында бұрынғы дәстүр өз жалғасын тауып келеді. Бұл өңірде үйлену ғұрыптары ауылдық және қалалық сипатта байқалады. Ауылдық жерлерде құда түсу, сырға салу, қалыңмал, қыз ұзату, келін түсіру, отқа май құю, неке қию, беташар секілді ғұрыптар дәстүрлі түрде атқырылып, этнографиялық және аймақтық ерекшеліктер сақталған. Ал қалалық жерлерде бұл дәстүрлер заманауи элементтермен толықтырылып, шоу индустриясына бейімделген.

Қарастырылып отырған өңірде отбасын құруға қатысты басты ғұрыптар этнографиялық ерекшеліктерін сақтай отырып орындалады. Еліміздің барлық аймақтарындағы секілді Орталық өңірінің халқы, әсіресе ауылдық жерлерінде ежелден келе жатқан үйлену салт-дәстүрлерін өз деңгейінде ұстанса, қалалық жерлерінде заманауи өмір салты басым. Бұл өңірдің үйлену салттары дәстүрлі мәдени мұрадан бастау алып, қазіргі заманғы жаңа этноәлуметтік үрдістермен тоғысып жатыр. Зерттеліп отырған аймақ әртүрлі этностардың шоғырланған жері болғандықтан этномәдени өзгерістердің салдарынан дәстүрдің әлсіреген тұстарыда байқалады. Қарқаралы, Егіндібұлақ, Ақтоғай, Шет, Жаңаарқа, Жезқазған, Сатпаев, Ұлытау аудандарында дәстүрді ұстану деңгейі жоғары. Ал Қарағанды, Теміртау секілді ірі қалаларда үйлену салттары жаңаша сипат алып отыр. Оған этникалық құрамның әртүрлілігі, дәстүрлі отбасы құндылықтарының әлсіреуі және діни-мәдени түсініктердің алшақтығы секілді факторлар әсер етіп отыр. Этнологиялық тұрғыдан бұл жағдайды дәстүрлі мәдени нормалардың өзгеруі мен жаңа әлеуметтік қатынастардың қалыптасу процесі ретінде түсіндіреміз.

Материалдар мен зерттеу әдістері

Зерттеу жұмысының эмпирикалық негізін 2025–2026 жж. аралығында Орталық Қазақстанның қалалары мен аудандарында тұратын әртүрлі әлеуметтік топтар өкілдерінің арасынан жиналған далалық этнографиялық мәліметтер құрайды. Сонымен қатар, мақала теориялық тұрғыда отандық этнографтар мен шетелдік зерттеушілердің тұжырымдарына негізделді. Отандық этнографиялық зерттеулердің ішінде Х. Арғынбаевтың (2005), Артықбаевтың (2020) еңбектері дәстүрлі қазақ қоғамындағы отбасы институтының қалыптасуы мен салт-дәстүрлердің тарихи негізін қарастыруға мүмкіндік берді. Х.А. Кауанованың (1982) зерттеу еңбегі арқылы Орталық Қазақстан халқының үйлену дәстүрлері, аймақтық ерекшеліктерін анықтауға мүмкіндік алдық. А.Б. Қалыштың (2015) зерттеу еңбегінде қазіргі замандағы отбасылық институттың бейнесін, әлеуметтік өзгерістер мен этномәдени факторлардың ықпалы түсіндіріледі. Қазақ отбасылық дәстүрлерінің рәміздік және ритуалдық қырларын зерттеуде Ж.Т. Ерназарованың (2003) этнографиялық еңбегінің ролі зор. А. Бекназаров (2021) Қазақстандағы отбасы институтының трансформациясын қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық факторлармен, урбанизация, миграция, демографиялық үрдістермен байланыстыра талдайд. Зерттеушілердің еңбектерінде неке және отбасы мәселесінде отбасылық құндылықтар мен дәстүрдің өзгеруі, жастардың көзқарастарының өзгеруі де назарға алынып отыр.

Қазақ қоғамындағы дәстүрлі және қазіргі заманғы отбасы мәселесі этнографиялық тұрғыда шетелдік зерттеушілердің де назарына ілігіп отыр. Зерттеу материалдарының ішінде американдық антрополог С. Вернердің (2008) зерттеуі қазақ ауылындағы үйлену тойларының мәдени-экономикалық қырын түсінуге, үйлену салтына қатысты рәсімдердің әлеуметтік мәнін айқындауға, нарықтық жағдайға байланысты кейбір отбасылық жоралғылардың мазмұны мен орындалуындағы өзгерістерді байқауға көмектесті. Отбасылық дәстүрлерді кеңірек өңірлік контексте талдауға С. Роше (2020), Дж. Бейер мен П. Финке (2019) секілді еуропалық зерттеушілердің тұжырымдары негіз болды. Дж. Бейер мен П. Финкенің (2019) зерттеу еңбегі Орта Азия қоғамындағы отбасылық дәстүрдің жаңғыруын кеңірек қарастырған еуропалық этнолог және антрополгтардың зерттеулері қазақ қоғамындағы отбасылық салт-дәстүрлердің трансформациясын мәдени-әлеуметтік контексте түсіндіруге мүмкіндік берді.

Зерттеудің әдіснамасы отандық және шетелдік зерттеушілердің этнографиялық еңбектерін негізге ала отырып тарихи-этнографиялық әдіс арқылы Орталық Қазақстан қазақтарының үйлену ғұрыптарындағы дәстүр мен жаңашылдық, аймақтық өзгешеліктер қарастырылды. Салыстырмалы-талдау әдісі дәстүрлі отбасылық әдет-ғұрыптар мен қазіргі замандағы үлгілердің арақатынасын анықтауға мүмкіндік берді. Сонымен қатар, басқа өңірлердің деректерімен салыстырылып, аймақтық ерекшеліктер айқындалды. Зерттеліп отырған аймақ тұрғындарымен сұхбат жүргізу арқылы үйлену рәсімдерін орындаудағы дәстүрдің сақталуы, ғұрыптарға енгізілген заманауи элементтер мен жоралғылар анықталды.

Нәтижелер мен талқылау

XX ғасырдың 30–50 жылдарынан бастап Қарағанды, Теміртау, Балқаш, Жезқазған сияқты қалалар ірі өнеркәсіп орталықтарына айналып, Қазақстанның басқа аймақтарына қарағанда урбанизация қарқынды түрде жүрді. Өндірістік қалаларға орыс, украин, неміс, татар, кәріс т.б этностар көптеп қоныстандырыла бастады. Соның әсерінен қалалық жерлерде консервативті отбаcы құндылықтары әлсіреп, аймақтың мәдениеті мен салт-дәстүрлері этномәдени трансформацияға түсті. Дегенменде дәстүрлі қазақ қоғамындағы үйлену ғұрыптары заман талабына сай икемделіп юолса да өз жалғасын тауып келеді.

Орталық Қазақстан қазақтарының үйлену ғұрыптарының басқа өңірлермен ұқсас әрі өзіндік ерекше тұстары бар. Арқа жерінде үйлену ғұрпы бірнеше кезеңдерден тұрады. Онда құдалық, қыз ұзату, келін түсіру сияқты әр түрлі рәсімдер жасалады. Яғни, дәстүрлі той-жоралғылары тойға дейінгі, той үсті мен тойдан кейін жасалатын рәсімдер жүйесі бар. Жалпы бұл өңірдегі қазақтардың үйлену ғұрыптарын еліміздің басқа өңірлеріндегідей төрт кезеңге бөлуге болады:

1. Құда түсу
2. Қыз ұзату
3. Үйлену той
4. Үйлену тойынан кейінгі рәсімдер

Қазіргі таңда бұл өңірде отбасы дәстүрлері ауылдық және қалалық сипатта байқалады. Орталық Қазақстанның Қарағанды, Теміртау сияқты қалаларында қазақтардың ауылдан алыстап, тұрмыстық және туыстық байланыстарының әлсіреуіне байланысты дәстүрлі үйлену салттары сирек сақталған. Ал Жезқазған өңірінде керісінше, ауылмен байланыс мықты болғандықтан дәстүрлі элементтер көбірек сақталған (Кауанова, 1982: 93). Жезқазғаннан бөлек Қарқаралы, Егіндібұлақ, Ақтоғай, Шет, Жаңаарқа, Ұлытау т.б. аудандарындағы қазақтар арасында үйлену салттары ішінде дәстүрлі әдет-ғұрыптар осы күнге дейін берік сақталып келеді. Оның бірі – рулық экзогамиялық дәстүрді сақтай отырып неке құру. Сарыарқа қазақтары құда түсіп, қыз алысуда қазақ қоғамына тән «жеті атаға толмай қыз алыспау» тәртібін сақтап келеді. Өңір тұрғындары жеті атаға толмай қыз алыспау, қан тазалығын сақтауға өмірге сау ұрпақ әкелудің кепілі ретінде қарайды.

Арқа жерінде жастардың отау құруы екі түрлі жолмен жүзеге асады: алып қашу және құда түсу. «Алып қашу» немесе «қалыңдық ұрлау» біздің дәстүрлі қоғамда екі ру арасында жанжал тудырған үлкен мәселе болса, қазіргі таңда жаңа экономикалық қоғамға сай бейімделген қыз бен жігіттің келісімімен жасалған бейбіт форматтағы «алып қашу» рәсімі ретінде қоғамда орын алып отыр (Beyer, Finke: 2019). Басты үйлену ғұрыптары саналатын құда түсу, сырға салу, қыз ұзату секілді рәсімдер көп шығынды қажет ететіндіктен, жастар «алып қашуға» көбірек жүгінеді. Қарағанды қазақтары арасында сонау XX ғасырдың 50–60 жылдардан келе жатқан құбылыс, қалыңдықтың ата-анасынан «жасырын кетуі» кең тараған. Мұның қалыңдық ұрлаудан айырмашылығы, қыз өз еркімен, сүйіспеншілікпен және ата-анасының үнсіз келісімімен кететін болған. Бұл қазақы ортадағы алыс-беріс кезінде туындайтын материалдық шығындарды болдырмау үшін жасалатын қадам. Мұндай жағдай көбіне екі жас үйленуге бел буған кезде ата-аналары той өткізуге байланысты материалдық шығындарға дайын бола бермейді, ал күйеу жігіт пен қалыңдық тойды кейінге қалдырғылары келмейтіндіктен орын алып жатады (Кауанова, 1982: 98). Бұл дәстүрдің бүгінде жастар арасында заманауи сабақтастық тауып отырғандығына Орталық Қазақстан мысалында да көз жеткіздік. Өңір тұрғындарымен сұхбат барысында жастар ата-аналарына ауыртпалық түсірмеу үшін осы жолды таңдайтындықтарын айтты. Жастар арасында құдалық, қыз ұзату секілді тойларға шығындалып керек емес деген көзқарастар бар. Бұл «алып қашу» рәсімі көп жағдайда екі жастың өзара келісімімен орын алады (ДЭМ – 1, 2025).

XX ғасырдың басында бүкіл қазақ халқына тән болған некелесудің түрі құда түсу Орталық Қазақстанда кең тараған. Дәстүрлі қазақ қоғамында құдалық мәселесі күйеу жігіт әулетінің үлкендері тарапынан шешілген (Арғынбаев, 1996: 132). Құда түсуде үлкендер өз әулеттеріне теңдес әулетпен құда болып, екі әулет арасында туыстық байланыс орнатуды жөн санаған. Мәселен, Кеңестік кезеңге дейін дәстүрлі қазақ отбасында құдалық көбінесе руаралық байланыстарды нығайту, әлеуметтік-саяси қатынастарды реттеу, екі әулетті жақындастыру құралы болған. Екі жастың отау құруы ата-аналарының өзара келіссөздері арқылы жүзеге асқан (Werner, 2008: 6). Бүгінде бұл салт түпкі мағынасын сақтай отырып, заман талабына сай жаңаша сипатта өз жалғасын тауып келеді. Қазіргі таңдағы құдалықтың негізгі мәні – екі жастың келісімін заңдастыру, ата-аналардың бір-бірімен танысуы және үйлену рәсіміне сай ғұрыптарды орындауы. Орталық Қазақстан өңірінің қазақтары үйлену ғұрыптарының ішінде құдалыққа қатты мән береді. Құдалық рәсімін барлық жөн-жоралғыларымен тиісті деңгейде орындайды. Алайда, дәстүрлі қазақ қоғамында бел құда, бесік құда, есік құда, сарысүйек құда секілді құдалықтың түрлерін бұл өңірде кездеспейді (Ибраев, 2005: 142).

Аймақта құдалық рәсімі жастар үйленуге шешім қабылдап және бұл шешімдерімен ата-аналарын хабардар еткен соң басталады. Белгіленген күні күйеу жігіттің ата-анасы, кейде оның ең жақын туыстары және күйеу жігіттің өзі қалыңдықтың үйіне барады. Екі жақ

танысады, содан кейін күйеу жігіттің ата-анасы қалыңдықтың ата-анасына жас жұбайлардың некеге тұру туралы шешімін хабарлайды және олардың келісімін сұрайды. Қалыңдықтың ата-анасы келісім бергеннен кейін екі жақ үйлену рәсімін талқылайды (Кауанова, 1982: 94). Қазіргі кезде үйлену ғұрыптарына жаңаша элементтер еніп жатыр. Соның бірі еліміздің өзге де өңірлерінде орындалып жүрген үйлену алдындағы коммуникативті жоралғы «тәтті шәй» беру. Бұл жоралғы Арқа жұртына да тән. Респонденттердің мәліметінше, қазіргі таңда Арқа жерінде құдалықтың басы осы «тәтті шәйдан» басталады. Жігіт жақтың бастамасымен жасалған «тәтті шәйда» болашақ құдалар танысып, алдағы болатын құдалық пен той мәселесін ақылдасады. Респонденттер бұл үрдісті еліміздің оңтүстік және оңтүстік-шығыс өңірінен келді деп санайды (ДЭМ – 1, 2025). Екі жақтың үлкендері «тәтті шәй» үстінде өзара құдалық, қалыңмал мәселелерін ақылдасып болған соң араға біраз уақыт салып жігіт жағы ет жақын туыстарымен қызға құда түсуге барады. Арқа жұртында құда түсуге шамамен 15–20 адам барады. Құдаларды қалыңдықтың туыс-туғандары құшақ жая қарсы алып, сый-құрмет көрсетеді. Қазақстанның басқа да өңірлері сияқты Орталық Қазақстан қазақтарында да құда болғанның белгісі «құйрық-бауыр», «төс» секілді ғұрыптық тағамдардан дәм тату арқылы бекітіледі (Әжіғали, Байғабатова,2005: 184). Респонденттердің айтуынша, құйрық-бауыр асату рәсімі екі жақ құдалар «бауырдай жақын болсын» деген ырыммен жасалады. Бұл қазақтың дәстүрлі үйлену ғұрпында құйрық-бауыр жегізу салтының ерекше мәнге ие екендігінің айқын көрінісі. Дәстүрлі қазақ қоғамының құдаласу рәсімінде табақ тартар алдында араластыра туралған құйрық-бауырдың үстіне айран құйылып, құдаларға кезек-кезек асататын болған. Бұл айран тілектің ақ екендігін, ал құйрық-бауыр құдалар ақ пен қарадай біртұтас араласып кетсін дегенді білдірген (Қазақтың этнограф. категориялар, 2011: 207).

Осы құда түсу дәстүрінде қалыңдыққа сырға салу рәсімі бірге орындалып кетеді. Сырға салу рәсімі бұрынғы қыз айттырудың өзгерген түрі. Дәстүрлі қазақ қоғамында жігіттің ата-анасы өздеріне тең келетін, текті әулеттің қызын ұлдарына айттыратын болған. Мұндайда қыз бен жігіттің ерте жастан бірін-бірі танып-білуі, келешекте олардың жақсы отбасы болуының кепілі іспетті болған. (Қазақ салт-дәстүрлері, 2017: 265–266). Қызды айттыруға арнайы үлкендер, елге сыйлы аналар барған. Ал бүгінде сырға салу рәсіміне күйеу жігіт жақтан үлкен және орта жастағы 10–15 адам барады. Қалыңдыққа сырға салу рәсімін орындату үшін әулетінің үлкен келінін бірге ертіп алады. Үлкен келін арнайы жыр шумақтарын айта отырып, қалыңдыққа сырғасын салады. Осы сәттен бастап бойжеткен қыз «сырғалым» атанады. Сырға салу рәсімінен соң қоржын ашу, киіт тарату рәсімдері рет-ретімен жасала береді. Дәстүрлі отбасында қызды айттыру кезінде кәде сый мал түрінде (қой, жылқы) берілсе, қазір алтын әшкейлер, жағалы киімдер ұсынылады. Кейбір отбасылар сырға салуды қалыңмал берумен қатар өткізеді. Қалыңмал - қызды сатып алу үшін берілетін құн емес, керісінше, қалыңдықтың жасауына, сәукелесіне, той малына, кәделі алыс-берістеріне жұмсалатын қаражат көлеміне сай төленетін төлем (Артыкбаев, 2020: 154). Қыз алысуда қалыңмалдың алатын өзіндік орны бар. Кеңес үкіметі тұсында қалыңмалға тиым салып, некені заңды түрде тіркеуді міндеттеседе, бұл салт қазақ отбасы институтында өз жалғасын тауып келеді (Olcott, 1987: 124). Тек заман талабына сай біраз өзгеріске ұшыраған тұстарын байқаймыз. Мәселен, зерттеліп отырған аймақта қалыңмалға дәстүр бойынша әкесінің «ақбоз аты» деп бір жылқы атаған, ал ол бүгінде заман талабына сай өзгеріске түсіп ақшалай беріліп жүр. Жергілікті тұрғындардың айтуы бойынша қазіргі таңда берілетін қалыңмал бір жылқының құнымен пара-пар келеді (ДЭМ – 2, 2025). Яғни, бұл аймақта еліміздің өзге өңірлері секілді қалыңмал ретінде 2–3 млн ақша берілмейді. Неке келісімінің басты шарты болып саналатын «қалыңмал беру» дәстүрі тек экономикалық қана емес туыстық әлеуметтік келісімді нығайту құралы болып саналған (Olcott, 1987: 119). Екі әулеттің құдандалық байланысын нығайту, оларды бір-біріне туысқандық тұрғыдан жақындастыру мақсатында «құйрық-бауыр» асату рәсімі жасалады. Бұл ғұрыпта құйрық май мен бауырдан арнайы тағам дайындалып, құдалар жағына дәм татқызады. Бұл ендігі жерде екі жақ туыс, құдандалды, берік байланыс орнады дегенді білдіреді. Қазіргі жастар құйрық-бауырдың мәнін білмей, оны жәй ғана «құдаларға жасалған сый-құрмет ретінде түсінеді.

Орталық Қазақстан қазақтары құдаласу барысында «өлітірі» рәсімін назардан тыс қалдырмайды. Өлтірі – ата-бабамыздан келе жатқан ерекше дәстүр. «Құдалық сөйлесіп, қалыңмалдың мөлшері белгіленгеннен кейін екі жақтың бекіткен ант-суы – «өлтірі» деп аталған. Бұл дәстүр бойынша құдалар мал сойып, ет жеп, қымыз ішіп, бір-бірімен уәделескен. «Өлтірі» рәсімінен кейін құдалық ешқашан бұзылмайды деп есептелген (Қазақ салт-дәстүрлері, 2017: 268). Кеңестік кезеңде кейбір дәстүрлер әлсіреп, кейбірі өзгеріске ұшырағанмен, өлітірі ғұрпы толық жойылған жоқ. Ол отбасының дәстүрлі құрылымында өз жалғасын тапты. Некелесу рәсімінде әруақтардың ризашылығын алу, яғни өзге ру мүшесінің екінші руға қосылуына ата-баба рухтарынан рұсат алу мақсатында жасалатын ғұрып (Ерназаров, 2003: 38). Бүгінде бұл рәсім Орталық Қазақстан жұртының құдалық барысында жасалатын басты жоралғы ретінде өзектілігін жоғалтқан жоқ. Ақпарат берушілердің сөзі бойынша, қалалық жерде «өлітірі» көп жағдайда ақшалай, ауылдық жерде малдай беріліп жатады. Ақшалай берілсе, қыздың ата-анасы осы берілген ақшаға бір мал алып туған-туыстарын шақырып «өлітірі» таратады (ДЭМ – 3, 2026).

Қыз айттырылып, сырға салынып болған соң қыз жағы «қыз ұзату» тойына дайындық жасайды. Бұрын ұзату рәсімі бірнеше күнге созылған. Қалыңдық өз отбасымен, туған-туыстарымен, балалық-шағымен, елімен және жерімен қоштасуын, өзінің мұң-шерін «сыңсу» айту арқылы жеткізген. Кейде «тақиямен жыласу» дәстүрі деп те жатады. Тұрмысқа шығатын қыз өзінің жастық дәуренімен қоштасып, еріксіз түрде басына сәукеле киген. Сәукеле қалыңдықтың жаңа өмірге қадам басқанының, бөтен әулетке келін ретінде енгенінің айғағы (Mukhan, Matyzhanov.., 2025: 169). Ал бүгінде «қыз ұзату» дәстүріне де қазіргі заман элементтері еніп отыр. Респонденттердің сөзінше, Арқа жерінде «қыз ұзату» әркімнің жағдайына байланысты жасалады. Кейбір отбасылар туған-туыстарының басын қосып кішігірім жиын жасап қызды үйден шығарып салып береді. Ал тағы бір отбасылар «қыз ұзатуды» мейрамханаларда үлкен жиын той ретінде өткізеді (ДЭМ – 4, 2026). Орталық Қазақстан өңірінде қыз ұзату той түс мезгіліне қойылады. Бұның түпкі мәні – күн батпай қызды шығарып салу. Мейрамханада өтілетін қыз ұзату тойға шамамен 100-250 адам шақырылады. Күйеу жігіт жақтан шамамен 15–20 адам ұзату тойға келеді. Дәстүрлі «қыз ұзату» тойларындағы «сыңсу» айтылмайды. Оның орнына той соңында қалыңдықтың жолына ақ мата төселіп, қазақ эстрадасында орындалып жүрген ұзату тойға арналған әндер орындалады. Бұл әнді танымал жұлдыздар немесе қыздың жақын туысы орындауы мүмкін. Ән орындалып болысымен анасы қалыңдықтың тақиясын сәукелеге алмастырып, күйеу жігіттің қолына табыстайды (ДЭМ – 4, 2026). Дәстүр бойынша, ұзатылып бара жатқан қыз артына қарамауы тиіс болған. Бұның түпкі мәні – қыз ажырасып, үйіне қайтып келмесін деген мағынада болған (Әжіғали, Байғабатов, 2005: 173). Бұрын ұзату – қыздың әке үйімен мәңгілік қоштасуы болса, қазір қыз ата-анасымен, туған-туыстарымен қарым-қатынасын жалғастыра береді. Сонымен қатар, бұл өңірге тән бір ерекшелік «қыз ұзатуда» айтылатын сыңсудың орнына «Аужар» айту жолға қойылып келеді. Аужар қыз ұзату тойының жөн-жоралғылары аяқталған соң, қызды аттандырар сәтте қоштасу жыры ретінде айтылады. Дәстүр бойынша «Аужар» қыз ауылының қыздары мен жігіттері ізгі тілек, достық көңілдерін, жақсы ниеттерін осы «аужар» арқылы жеткізген (ДЭМ – 5, 2026)

Арқа жерінде жас келін түскеннен кейін жасалатын «беташар» ғұрпына да ерекше мән беріледі. Беташар жас келінге тағылым беретін тәрбиелік әрі символикалық мәнге ие рәсім болып табылады. Беташар рәсімінде қалыңдықты ибалы жеңгелері екі жағынан қолтықтап тұрады. Суырып салма ақын қолына домбырасын алып қалыңдықтың сұлулығы мен ізгі қасиеттерін мадақтап, қайын жұртының туыстарын таныстырып, олардың аты аталған сайын жас келін иіліп сәлем салатын болған. Салттың соңында қалыңдықтың бетін ашу арқылы ол жаңа әулетке ресми түрде келін болып қабылданған (Қалыш, 2015). Зерттеушілер қазіргі рәсімдердің дәстүрлі әдет-ғұрыптарға сәйкес келмейтіндігін, рәсімдердің жасалу үлгісі өзгеріп, жеңілдетіліп, уақыт талабына сай түрлендірілгенін алдыға тартады. Мәселен, бұрын беташар жас келінді жаңа ортамен таныстыруды, жаңа өмірге жол ашуды көздесе, уақыт өте келе оның мазмұны мен мәні бірінші орынға шығып, танымдық сипат біртіндеп көркемдік-

эстетикалық мәнге ауысып, тәрбиелік қызметі күшейген (Mukhan, Matyzhanov.., 2025: 171). Бұрын келіннің бетін қамыстан жасалған шыбықпен, ақ немесе қызыл матамен, ашса, қазіргі кезде оқтаумен немес домбырамен ашады.

Орталық Қазақстан аймағында беташар рәсімінің өзіндік ерекшелігі бар. Еліміздің өзге өңірлері секілді беташар рәсімін келін түскен күні жасау Жезқазған, Жаңаарқа секілді аймақтарына тән. Ал басқа аудандарында беташар рәсімі көп жағдайда үйлену той үстінде жасалады. Беташарда келіннің екі жағында ұл жолдаспен қыз жолдас тұрады. Беташар жыры еліміздің өзге өңірлеріндегідей ұзаққа созылмайды. Барлық туыс-туғандардың атын атамай 5–7 минутқа созылған таныстыру түрінде «қысқа қайырады». Сонымен қатар, бұл өңірде беташардағы «қысқа қайыруда» әулеттің үлкендері таныстырылып, соларға сәлем салынғаннан кейін табаққа ақша салу деген жоқ (ДЭМ – 3, 5, 2026). Беташар дәстүрі өзінің бастапқы мәнін сақтап қалғанмен, қазіргі кезеңде ұлттық этикетке сай сәнді түрде өткізіле бастады. Орталық Қазақстанда жас отбасы «үбірлі-шүбірлі болсын» деген ырыммен келіннің бетін алтын құрсақты көп балалы аналарға ашқызу үрдісі жиі кездеседі. Беташар ғұрпы қазіргі кезде келін түскен күні немесе ертесі жасалатын болған, үлкен тойда дүйім жұрттың алдында жасау салтыда сақталған.

Еліміздің өзге де аймақтары секілді бұл өңірде де отбасын құруда «неке қию» рәсімі шариғат және заңды жолдармен жасалады. Ата-баба салт-дәстүрінде «неке қию» қыз бен жігіт үшін ең биік асу болып саналған. Жастардың некесін молда оқып, неке суын ішкізетін болған. Неке суына тұз, қант, сақина салынған. Су – екі жастың тазалығын, тұз – неке бұзылса дәм атсын дегенді, қант – екеуінің тату-тәтті өмір сүруін, сақина – неке белгісін паш еткен (Қазақ салт, 2017: 279). Имамның қатысуымен жасалатын бұл рәсім орталық өңірдің қазақтары арасында кеңінен тараған. Шариғат бойынша жас-жұбайлар некелерін екі немесе одан да көп куәгерлердің көзінше молдаға қидырып, неке суларын ішеді. Неке қиылып болған соң қалыңдық қасындағы куәгерлердің көзінше күйеу жігіттен мәһір сұрайтын болған. Бұл соңғы онжылдықта қайтадан жанданған «мәһір беру» дәстүрі. Бұл дәстүр бойынша күйеу жігіт қалыңдығының қалаған затын алып беруі тиіс (Бекназарова, 2021: 134). Неке қию рәсімінен кейін, кейде үйлену тойдан кейін жаңа құдалар «есік-төр» көрсету мақсатында бір-бірін шақырысады. Бұл рәсім жергілікті халық арасында «қайтарма» деп аталады. «Қайтармада» құдалар екі жақтың ет жақын туыстарымен жақынырақ танысады. Жаңа құдалар бір-біріне сый құрмет ккрсетіп, кәделі сыйлықтарын үлестіріп жатады (ДЭМ – 6, 2026).

Отбасылық дәстүр ішінде «үйлену тойдың» алар орны ерекше. Жалпы Орта Азия халықтарының түсінігі бойынша үйлену той – жаңа әлеуметтік ұяның қалыптасуын заңдастыратын және ұрпақ сабақтастығын қамтамасыз ететін негізгі институт болып табылады. Тарихи тұрғыдан алғанда, бұл ғұрып кеңестік кезеңнің қатаң идеологиялық шектеулеріне қарамастан, өзінің өміршеңдігі мен мән-маңызын жойған жоқ. Бұл фактор батыс еуропалық қоғаммен салыстырғандапосткеңестік кеңістікте отбасы институты тұрақтылығының жоғары болуын қамтамасыз етті (Roche, 2020: 28). Кейінгі онжылдықтардағы экономикалық тұрақтану мен халықтың әл-ауқатының артуы аймақтағы үйлену тойларының тек отбасылық ғұрып қана емес, сонымен бірге әлеуметтік мәртебені паш ету құралына айналып отыр (Beyer, Finke: 2019). Шетелдік ғалымдар айқындаған бұл тенденция еліміздің барлық өңіріндегі үйлену тойларда айқын көрініс тауып отыр. Орталық Қазақстанның әсіресе, Жезқазған, Сәтпаев, Қарағанды сияқты қалаларында да үйлену тойларды мүмкіндігінше сән-салтанатты түрде өткізу үрдісі байқалады. Той көп жағдайда өзге де өңірлердегідей кафе немесе мейрамханаларда жасалып, той тізгінін арнайы кәсіпқой асабаға ұстатады (Баудиярова, Исаева., 2016: 76). Үйлену тойда «жар-жар» айтылады. Жас жұбайларды ортаға осы «жар-жар» әнімен шақырады. Информатордың ақпаратына сүйенсек, еліміз бойынша ең сапалы үйлену той Орталық Қазақстанның қалалары мен аудандарына тиесілі. Себебі, Орталық Қазақстанның қазақтары тойға уақытында жиналады. 1 сағаттық үзілісі бар 6 сағаттық той болады. Қонақтар той иесіне құрметпен қарап, ізгі тілектерін айтып, ойнап-күліп той аяқталғанша отырады. Дегенменде, қазіргі таңда тойға кететін шығынды азайту мақсатында үлкен тойлардан бас тартып, жақын туыстардың басын қосып шағын той

жасау үрдісі де байқалады. Сондай-ақ жас жұбайлар тойға кететін қаржыға үй алуды жөн көріп, үйлену тойынан бас тартып жатқандарда бар (ДЭМ – 4, 2026).

Бүгінгі күні Орталық Қазақстан қазақтарының үйлену ғұрыптарына этномәдени процестер де әсер етіп отыр. Бұл өңірде қазақ ұлтымен қатар орыс, украин, неміс, татар, белорус секілді этностар арасында өзара мәдени байланыстар орнатылғандықтан, екі түрлі этнос өкілінің шаңырақ көтеріп жататын құбылыстары да жиі кездеседі. Сәйкесінше, ұлтаралас некедегі отбасыларда дәстүр қайшылықтары жиі орын алып отырады. Тілі, діні, өмір сүру салты әртүрлі отбасыларда барлық этностарға тән некеге тұру, үйлену той жасау сияқты негізгі екі ғұрып жасалады. Одан әрі қоғамда шағын отбасы болып өмір сүрулерін жалғастырады.

Қорытынды

Қазіргі жаһандану заманында елімізде отбасы және неке инстиутының бейнесі біршама өзгергені рас Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, Орталық Қазақстан өңірінде қазақтардың үйлену ғұрыптары өзінің түпкі дәстүрлі мән-мағынасын сақтаған. Әсіресе ауыл халқы арасында отбасы және некеге қатысты басты әдет-ғұрыптар этнографиялық ерекшеліктерін сақтай отырып, өз жалғасын тауып келеді. Дәстүрдің өміршеңдігі жергілікті халықтың ұлт пен дәстүрлі құндылықтарға бей-жай қарамайтындығының дәлелі. Зерттеліп отырған аймақта, қала халқының басымдығы, өзге этнос өкілдерінің көптігі дәстүрлі отбасылық салттарының үлкен өзгеріске ұшырағандай көрсетеді. Бірақ жергілікті халықпен сұхбаттасу барысында ежелден келе жатқан отбасылық салт-дәстүрлерді ұстанып, оларға ерекше құрметпен қарайтындығына көз жеткіздік. Бірақ уақыт талабына сай өзгерген ғұрыптар түпкі мән-мағынасын жойды деуге келмейді. Ал қалалық жерлерінде еліміздің өзге өңірлеріндегі секілді салт-дәстүрлерге заманауи элементтер енген. Жиналған далалық этнографиялық материалдар (ДМ, 2025–2026) зерттеліп отырған өңірдің үйлену ғұрыптарындағы аймақтық ерекшеліктердің бар екенін айқындады. Сонымен қатар, Орталық Қазақстандағы этномәдени араласу үдерістері де үйлену ғұрыптарының трансформациясына ықпал етті. Өңірде әртүрлі этностардың өмір сүруі қазақтың үйлену дәстүріне жаңа элементтердің енуіне жағдай жасады. Осылайша, дәстүрлі рәсімдер заман талабына сай өзгеріп, жаңа әлеуметтік ортаға бейімделгенімен, өзінің тарихи-мәдени маңызын жойған жоқ. Керісінше, қазіргі кезеңде ол қазақ қоғамының этномәдени ерекшелігін айқындайтын маңызды құндылық ретінде сақталып келеді.

Field ethnographic materials

FEM — 1. Bakhtygeldinova Aiym Amangeldinovna. Karaganda region, Shakhtinsk city. 2025

FEM — 2. Sovekhan Martgul. Born in 1985. Karaganda region, Kazybek Bi district. 2025

FEM — 3. Zholamanova Meiramgul Askenovna. Born in 1966. Karaganda region, Aktogay district. 2026

FEM — 4. Auesbayev Madiyar Damiyatuly. Born in 1988. Karaganda region, Balkhash city. 2026

FEM — 5. Zoya Kanikar. Karaganda city. 2026

FEM — 6. Zhaksybai Zhaynat Dautzhanuly. Karaganda city. Born in 1990. 2026

Далалық этнографиялық материалдар

ДЭМ — 1. Бахтыгельдинова Айым Амангельдиновна. Шахтинск қаласының тұрғыны, 2025 жыл

ДЭМ — 2. Советхан Мартгуль. 1985 жылы туылған. Қарағанды облысы, Қазыбек би ауданы, 2025 жыл

ДЭМ — 3. Жоламанова Мейрамгүл Аскенқызы. 1966 жылы туылған. Қарағанды облысы, Ақтоғай ауданы. 2026 жыл

ДЭМ — 4. Әуесбаев Мадияр Дәмиятұлы. 1988 жылы туылған. Қарағанды облысы, Балқаш қаласы, руы –арғын, қаракесек. 2026 жыл

ДЭМ —5. Зоя Каникар. Қарағанды қаласы. 2026 жыл

ДЭМ — 6. Жақсыбай Жәйнат Дәуітжанұлы. Қарағанды қаласы. 1990 жылы туылған. Руы – арғын. 2026 жыл

References

Argynbaev, 2005 — *Argynbaev, Kh.* Qazaqtyn otbasylyq dasturleri [Family traditions of the Kazakhs]. Qainar, 2005. 261 p. (In Kaz.).

Artyqbaev, 2020 — *Artyqbaev, Zh.* Qazaq etnografiyasy [Kazakh ethnography]. Almaty, 2020. 223 p. (In Kaz.).

Argynbaev, 1996 — *Argynbaev, Kh.* Qazaq otbasy [The Kazakh family]. Qainar, 1996. 288 p. (In Kaz.).

Azhigali, Baigabatova, 2005 — *Azhigali, S., Baigabatova, N.* Zhetisu qazaqtarynyn salt-dasturleri men adet-guryptary [Traditions and customs of the Zhetysu Kazakhs]. In Qazaq khalqynyn dasturleri men adet-guryptary. 1-tom: birtutastygy zhane erekshelіgi [Traditions and customs of the Kazakh people. Vol. 1: Unity and specificity]. Almaty: Arys, 2005. P. 175–190. (In Kaz.).

Beknazarov, 2021 — *Beknazarov, A.* Qazaqstandagy otbasy institutynyn transformatsiyasy [Transformation of the family institution in Kazakhstan]. Almaty: Qazaq Universitety, 2021. 265 p. (In Kaz.).

Baudiyarova, Issayeva, 2016 — *Baudiyarova, Q., Issayeva, A. I.* Qazaqstandagy neke zhane otbasy maselelerinyn zertteluy [The study of marriage and family issues in Kazakhstan]. Almaty: Qazaq Universitety, 2016. 244 p. (In Kaz.).

Yernazarova, 2003 — *Yernazarova, Zh. T.* Semeynaya obryadnost kazakhov: simvol i ritual [Family rituals of the Kazakhs: Symbol and ritual]. Almaty, 2003. 204 p. (In Russ.).

Ibraev, 2005 — *Ibraev, M.* Saryarqa qazaqtarynyn salt-dasturleri men adet-guryptary [Traditions and customs of the Saryarka Kazakhs]. In Qazaq khalqynyn dasturleri men adet-guryptary. 1-tom: birtutastygy zhane erekshelіgi [Traditions and customs of the Kazakh people. Vol. 1: Unity and specificity]. Almaty: Arys, 2005. P. 141–149 . (In Kaz.).

Kauanova, 1982 — *Kauanova, Kh. A.* Obraz zhizni i byt rabochikh semey (na materialakh Kazakhstana) [The lifestyle and everyday life of working-class families (Based on materials from Kazakhstan)]. Alma-Ata: Nauka, 1982. 166 p. (In Russ.).

Qalysh, 2015 — *Qalysh, A. B.* Qazirgi Qazaqstandagy etnikalyq zhane etnomadeni protsester [Ethnic and ethnocultural processes in modern Kazakhstan]. Almaty: Qazaq Universitety, 2015. 254 p. (In Kaz.).

Qazaqtyn etnograf. kategoriialary, 2011 — Qazaqtyn etnografiialyq kategoriialary, ugymdar men ataularynyn dasturli juiesi. Encyclopedia [Traditional system of ethnographic categories, concepts and names of Kazakhs] Almaty: DPS, 2011. 736 p. (In Kaz.).

Qazaq salt, 2017 — Qazaq salt-dasturleri [Kazakh traditions and customs]. Almaty: Balausa, 2017. 384 p. (In Kaz.).

Beyer, Finke, 2019 — *Beyer, J., Finke, P.* Practices of Traditionalization in Central Asia. Central Asian Survey. Routledge (Taylor & Francis Group). 2019. Vol. 38, Iss. 3 (2019). P. 310–328. (In Eng.).

Werner, 2008 — *Werner, C.* Marriage, Markets, and Merchants: Changes in Wedding Feasts and Household Consumption Patterns in Rural Kazakhstan. Culture & Agriculture June, 2008. (In Eng.)

Roche, 2020 — *Roche, S.* The Family in Central Asia: New Research Perspectives. Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co KG, 2020. 416 p. (In Eng.).

Olcott, 1987 — *Olcott, M. B.* The Kazakhs. Stanford: Hoover Institution Press, Stanford, California, 1987 (2nd ed. 1995). P. 116–132. (In Eng.)

Mukhan, et al. 2025 — *Mukhan, A., Matyzhanov, K., Bugybayeva, Zh., Toishanuly, A.* The wedding ceremony in kazakh folklore: yesterday and today // Folklore: Electronic Journal of Folklore No. 95. Estonian Literary Museum, 2025. P. 163–178. https://www.folklore.ee/folklore/vol95/kazakh.pdf (In Eng.).

Әдебиеттер

Арғынбаев, 2005 — *Арғынбаев Х.* Қазақтың отбасылық дәстүрлері. Алматы: Қайнар, 2005. 261 б.

Артықбаев, 2020 — *Артықбаев Ж.* Қазақ этнографиясы. Алматы, 2020. 223 б.

Арғынбаев, 1996 — *Арғынбаев Х.* Қазақ отбасы. Алматы: Қайнар, 1996. 288 б.

Әжіғали, Байғабатова, 2005 — *Әжіғали С., Байғабатова Н.* Жетісу қазақтарының салт-дәстүрлері мен әдет-ғұрыптары // Қазақ халқының дәстүрлері мен әдет-ғұрыптары. 1-том: біртұтастығы және ерекшелігі. Алматы: Арыс, 2005. 175–190 бб.

Бекназаров, 2021 — *Бекназаров А.* Қазақстандағы отбасы институтының трансформациясы. Алматы: Қазақ университеті, 2021. 265 б.

Баудиярова, Исаева., 2016 — *Баудиярова Қ., Исаева А.И.* Қазақстандағы неке және отбасы мәселесінің зерттелуі. — Алматы: Қазақ университеті, 2016. 244 б.

Ерназарова, 2003 — *Ерназарова Ж.Т.* Семейная обрядность казахов: символ и ритуал. Алматы, 2003. 204 б.

Ибраев, 2005 — *Ибраев М.* Сарыарқа қазақтарының салт-дәстүрлері мен әдет-ғұрыптары // Қазақ халқының дәстүрлері мен әдет-ғұрыптары. 1-том: біртұтастығы және ерекшелігі. Алматы: Арыс, 2005. 141–149 бб.

Кауанова, 1982 — *Кауанова Х.А.* Образ жизни и быт рабочих семей: (на материалах Казахстана). Алма-Ата: Наука, 1982. 166 с.

Қалыш, 2015 — *Қалыш А.Б.* Қазіргі Қазақстандағы этникалық және этномәдени процестер. Алматы: Қазақ университеті, 2015. 254 б.

Қазақтың этнограф. категориялар, 2011 — Қазақтың этнографиялық категориялар, ұғымдар мен атауларының дәстүрлі жүйесі. Энциклопедия. Алматы: DPS, 2011. 1 том. 736 б.

Қазақ салт-дәстүрлері, 2017 — Қазақ салт- дәстүрлері. Алматы: Балауса, 2017. 384 б.

Beyer, Finke, 2019 — *Beyer, J., Finke, P.* Practices of Traditionalization in Central Asia // Central Asian Survey. Routledge (Taylor & Francis Group), 2019. Volume 38, Issue 3 (2019) 310–328 pp.

Werner, 2008 — *Werner C.* Marriage, Markets, and Merchants: Changes in Wedding Feasts and Household Consumption Patterns in Rural Kazakhstan // Culture & Agriculture June, 2008

Roche, 2020 — *Roche S.* The Family in Central Asia: New Research Perspectives. Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co KG, 2020. 416 p.

Olcott, 1987 — *Olcott M. B.* The Kazakhs. Stanford: Hoover Institution Press, Stanford, California, 1987 (2nd ed. 1995). 116–132 pp.

Mukhan et al. 2025 — *Mukhan A., Matyzhanov K., Bugybayeva Zh., Toishanuly A.* The wedding ceremony in kazakh folklore: yesterday and today // Folklore: Electronic Journal of Folklore № 95. Estonian Literary Museum, 2025. 163–178 pp. https://www.folklore.ee/folklore/vol95/kazakh.pdf

CONTENTS

HISTORIOGRAPHY AND SOURCE STUDIES

Karimov M., Nasyrov M., Rakhmetullin E. THE LIFE OF SHAKARIM HAJI DURING THE SOVIET PERIOD: IN MEMORIES AND SOURCES 950
Sabitov Zh., Karatayev A. A. ABU SAID JANIBEK KHAN IN THE 1430S–1450S: NEW EVIDENCE FROM CHINESE SOURCES 966
Tylakhmetova A. S., Beisembayeva A. R., Tepkeev V. T. THE SOURCE BASE FOR THE STUDY OF THE LIFE AND STATE ACTIVITIES OF ABILMAMBET KHAN 980
Shabambayeva A. G., Abdrakhmanov B. N., Sadykova A. M. HISTORICAL DISCOURSE IN THE WORKS OF A. ZH. MASHANOV 995

HISTORY

Akhmetova G. M. THE MERCHANT CLASS AND TRADE RELATIONS OF NORTHEASTERN KAZAKHSTAN 1009
Dyusenova N. K. KAZAKH SOVIET MANAGERIAL ELITE DURING COLLECTIVIZATION IN KAZAKHSTAN 1027
Kuanbay O. B., Apendiyev T. A. JAPAN'S XIX CENTURY FAMILY REGISTRATION AND POPULATION CENSUS SYSTEM FEATURES (BASED ON ARCHIVE DOCUMENTS FROM THE MEIJI PERIOD) 1042
Mussagaliyeva A. S., Kozybayeva M. M. DISCUSSIONS ON THE ANCIENT AND MEDIEVAL HISTORY OF KAZAKHSTAN DURING THE DISCUSSION OF THE ACADEMIC PUBLICATION "HISTORY OF THE KAZAKH SSR" IN THE 1950S 1060
Nurtazina N. D. THE REVIVAL OF SUFISM IN KAZAKHSTAN: SAID KURBANALI HAZRAT ISHAN (AKHMEDOV) AND HIS LEGACY 1078
Primkulova G., Sandybaeva A., Tastanbekov M. CULT AND RITUAL STRUCTURES OF TURKESTAN: HISTORICAL AND ARCHITECTURAL ANALYSIS OF UNDERGROUND COMPLEXES (12th–19th CENTURIES) 1100
Suleimenova D. K., Zhumabayeva A. A. THE ULUS OF JOCHI IN THE ERA OF THE BLACK DEATH 1117
Teleuova E. T., Sabol S. "BEYOND TERMS AND BEYOND RULES": IMPERIAL AUTHORITIES AND THE MUSLIM CLERGY OF THE STEPPE KRAI DURING THE 1910 CHOLERA EPIDEMIC 1128
Tretyakova M. S. THE ECONOMIC ACTIVITY OF ASHKENAZI JEWISH WOMEN IN THE STEPPE REGION AT THE TURN OF THE TWENTIETH CENTURY 1143
Wang Y., Tuleshova U. Zh. RUSSIAN COLONIZATION OF THE KAZAKH STEPPE: RUSSIAN, KAZAKH, WESTERN, AND CHINESE HISTORIOGRAPHICAL PERSPECTIVES ON IMPERIAL EXPANSION AND COLONIAL TRANSFORMATION 1155

ANTHROPOLOGY

Ganiyeva A. S., Shulga V. A., Sakenov S. K. ARCHAEOLOGY OF TRADITIONAL KAZAKH WINTER SETTLEMENTS IN NORTHERN SARYARKA: EVIDENCE FROM THE ZHABAY WINTERING SITE 1175
Yergali G., Kalysh A. B. WEDDING RITUALS OF THE KAZAKHS OF CENTRAL KAZAKHSTAN: PRESERVATION OF TRADITIONS AND REGIONAL FEATURES 1193
Krasnobayeva N. L., Sarsembayeva G. A., Kassenova A. ZhFEATURES OF THE POPULATION SETTLEMENT SYSTEM IN EAST KAZAKHSTAN REGION IN THE LATE XIX–XX CENTURIES: AN ETHNODEMOGRAPHIC PERSPECTIVE 1205
Khabibullin E. I., Asylguzhin R. R. ETHNOGENESIS OF THE BASHKIRS OF THE AY-YURYUZAN INTERFLUVE IN THE CONTEXT OF THE GOLDEN HORDE HERITAGE: AN INTERDISCIPLINARY ANALYSIS 1227

МАЗМҰНЫ

ТАРИХНАМА ЖӘНЕ ДЕРЕКТАНУ

КаримовМ., НасыровМ., РахметуллинЕКЕҢЕСТІКҚУДАЛАУКЕЗЕҢІНДЕГІШӘКӘРІМҚАЖЫӨМІРІ: ЕСТЕЛІКТЕРМЕНДЕРЕКТЕРДЕ 950
СабитовЖ., ҚаратаевӘӘӘБУСАИДЖӘНІБЕКХАН 1430–1450 ЖЫЛДАРЫ: ҚЫТАЙДЕРЕККӨЗДЕРІНДЕГІЖАҢАМӘЛІМЕТТЕР 966
ТылахметоваАС., БейсембаеваАР., ТепкеевВТӘБІЛМӘМБЕТХАННЫҢӨМІРІМЕНМЕМЛЕКЕТТІКҚЫЗМЕТІНЗЕРТТЕУДІҢДЕРЕКТІКНЕГІЗІ 980
Шабамбаева А. Г., Абдрахманов Б. Н., Садыкова А. М. А.Ж. МАШАНОВ ШЫҒАРМАЛАРЫНДАҒЫ ТАРИХИ ДИСКУРС 995

ТАРИХ

Ахметова Г. М. СОЛТҮСТІК-ШЫҒЫС ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ КӨПЕСТЕР МЕН САУДА БАЙЛАНЫСТАРЫ 1009
Дюсенова Н. К. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҰЖЫМДАСТЫРУ КЕЗІНДЕГІ ҚАЗАҚТЫҢ КЕҢЕСТІК БАСҚАРУШЫ ЭЛИТАСЫ 1027
Қуанбай О. Б., Әпендиев Т. Ә. ЖАПОНИЯНЫҢ XIX ҒАСЫРДАҒЫ ОТБАСЫН ТІРКЕУ МЕН ХАЛЫҚТЫ ЕСЕПКЕ АЛУ ЖҮЙЕСІ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ (МЭЙДЖИ ДӘУІРІ АРХИВТІК ҚҰЖАТТАРЫ НЕГІЗІНДЕ) 1042
Мұсағалиева А. С., Қозыбаева М. М. 1950-ЖЫЛДАРЫ «ҚАЗАҚ КСР ТАРИХЫ» АКАДЕМИЯЛЫҚ БАСЫЛЫМЫН ДАЙЫНДАУ ЖӘНЕ ТАЛҚЫЛАУ БАРЫСЫНДА ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЕЖЕЛГІ ЖӘНЕ ОРТАҒАСЫРЛЫҚ ТАРИХЫНА ҚАТЫСТЫ ПІКІРТАЛАСТАР 1060
Нұртазина Н. Д. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ СОПЫЛЫҚТЫҢ ҚАЙТА ӨРЛЕУІ: САИД ҚҰРБАНӘЛІ ХАЗІРЕТ ИШАН (АХМЕДОВ) ЖӘНЕ ОНЫҢ МҰРАСЫ 1078
Примкулова Г., Сандыбаева А., Тастанбеков М. ТҮРКІСТАННЫҢ ДІНИ-ҒҰРЫПТЫҚ СӘУЛЕТ ЕСКЕРТКІШТЕРІ: XII–XIX ҒҒ. ЖЕРАСТЫ КЕШЕНДЕРІНІҢ ТАРИХИ-СӘУЛЕТТІК ТАЛДАУ 1100
Сулейменова Д. Қ., Жумабаева Ә. Ә. 1117
Телеуова Э. Т., Сабол С. «МЕРЗІМНЕН БҰРЫН ЖӘНЕ ЕРЕЖЕДЕН ТЫС»: 1910 ЖЫЛҒЫ ТЫРЫСҚАҚ ІНДЕТІ КЕЗІНДЕГІ ДАЛА ӨЛКЕСІНІҢ ИМПЕРИЯ БИЛІГІ МЕН МҰСЫЛМАН ДІНБАСЫЛАРЫ 1128
Третьякова М. С. XIX–XX ҒАСЫРЛАР ТОҒЫСЫНДАҒЫ ДАЛАЛЫҚ АЙМАҚТАҒЫ АШКЕНАЗИ ЕВРЕЙ ӘЙЕЛДЕРІНІҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІ 1143
Ятин Ван, Тулешова Ұ.Ж.РЕСЕЙДІҢ ҚАЗАҚ ДАЛАСЫН ОТАРЛАУЫ: ИМПЕРИЯЛЫҚ ЭКСПАНСИЯ МЕН ОТАРЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯНЫҢ ТАРИХНАМАСЫ 1155

АНТРОПОЛОГИЯ

Ганиева А. С., Шульга В. А., Сакенов С. Қ. СОЛТҮСТІК САРЫАРҚАДАҒЫ ДӘСТҮРЛІ ҚАЗАҚ ҚЫСТАУЛАРЫНЫҢ АРХЕОЛОГИЯСЫ: ЖАБАЙ ҚЫСТАУЫ МАТЕРИАЛДАРЫ НЕГІЗІНДЕГІ ЗЕРТТЕУ1175
Ерғали Г., Қалыш А. Б. ОРТАЛЫҚ ҚАЗАҚСТАН ҚАЗАҚТАРЫНЫҢ ҮЙЛЕНУ ҒҰРЫПТАРЫ: ДӘСТҮРДІҢ САҚТАЛУЫ ЖӘНЕ АЙМАҚТЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ 1193
Краснобаева Н. Л., Сарсембаева Г. А., Касенова А. Ж. ШЫҒЫС ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫНЫҢ XIX ҒАСЫРДЫҢ СОҢЫ – XX Ғ. ҚОНЫСТАНДЫРУ ЖҮЙЕСІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ: ЭТНОДЕМОГРАФИЯЛЫҚ АСПЕКТІ 1205
Хабибуллин Э. И., Асылгужин Р. Р. АЛТЫН ОРДА МҰРАСЫ КОНТЕКСТІНДЕГІ АЙ-ЮРЮЗАН ӨЗЕНАРАЛЫҚ БАШҚҰРТТАРЫНЫҢ ЭТНОГЕНЕЗІ: ПӘНАРАЛЫҚ ТАЛДАУ 1227

СОДЕРЖАНИЕ

ИСТОРИОГРАФИЯ И ИСТОЧНИКОВЕДЕНИЕ

Каримов М., Насыров М., Рахметуллин Е. ЖИЗНЬ ШАКАРИМА КАЖЫ В ПЕРИОД СОВЕТСКИХ РЕПРЕССИЙ: В ВОСПОМИНАНИЯХ И ИСТОЧНИКАХ 950
Сабитов Ж., Каратаев А. А. АБУ САИД ЖАНИБЕК-ХАН В 1430–1450-Х ГГ.: НОВЫЕ ДАННЫЕ КИТАЙСКИХ ИСТОЧНИКОВ 966
Тылахметова А. С., Бейсембаева А. Р., Тепкеев В. Т. ИСТОЧНИКОВАЯ БАЗА ИССЛЕДОВАНИЯ ЖИЗНИ И ГОСУДАРСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АБИЛМАМБЕТ-ХАНА 980
Шабамбаева А. Г., Абдрахманов Б. Н., Садыкова А. М. ИСТОРИЧЕСКИЙ ДИСКУРС В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ А.Ж. МАШАНОВА 995

ИСТОРИЯ

Ахметова Г. М. КУПЕЧЕСТВО И ТОРГОВЫЕ СВЯЗИ СЕВЕРО-ВОСТОЧНОГО КАЗАХСТАНА 1009
Дюсенова Н. К. КАЗАХСКАЯ СОВЕТСКАЯ УПРАВЛЕНЧЕСКАЯ ЭЛИТА В ПЕРИОД КОЛЛЕКТИВИЗАЦИИ В КАЗАХСТАНЕ 1027
Куанбай О. Б., Апендиев Т. А. ОСОБЕННОСТИ СИСТЕМЫ СЕМЕЙНОГО УЧЕТА И ПЕРЕПИСИ НАСЕЛЕНИЯ В ЯПОНИИ XIX ВЕКА (НА ОСНОВЕ АРХИВНЫХ ДОКУМЕНТОВ ЭПОХИ МЭЙДЗИ) 1042
Мусагалиева А. С., Козыбаева М. М. ДИСКУССИИ ПО ДРЕВНЕЙ И СРЕДНЕВЕКОВОЙ ИСТОРИИ КАЗАХСТАНА В ХОДЕ ОБСУЖДЕНИЯ АКАДЕМИЧЕСКОГО ИЗДАНИЯ «ИСТОРИЯ КАЗАХСКОЙ ССР» В 1950-Х ГГ. 1060
Нуртазина Н. Д. ВОЗРОЖДЕНИЕ СУФИЗМА В КАЗАХСТАНЕ: САИД КУРБАНАЛИ ХАЗРАТ ИШАН (АХМЕДОВ) И ЕГО НАСЛЕДИЕ 1078
Примкулова Г., Сандыбаева А., Тастанбеков М. КУЛЬТОВО-РИТУАЛЬНЫЕ СООРУЖЕНИЯ ТУРКЕСТАНА: ИСТОРИКО-АРХИТЕКТУРНЫЙ АНАЛИЗ ПОДЗЕМНЫХ КОМПЛЕКСОВ XII–XIX ВВ. 1100
Сулейменова Д. К., Жумабаева А. А. УЛУС ДЖУЧИ В ЭПОХУ «ЧЁРНОЙ СМЕРТИ»… 1117
Телеуова Э. Т., Сабол С. ««ВНЕ СРОКА И ВНЕ НОРМЫ»: ИМПЕРСКАЯ ВЛАСТЬ И МУСУЛЬМАНСКОЕ ДУХОВЕНСТВО СТЕПНОГО КРАЯ В ПЕРИОД ЭПИДЕМИИ ХОЛЕРЫ 1910 ГОДА 1128
Третьякова М. С. ЭКОНОМИЧЕСКАЯ АКТИВНОСТЬ АШКЕНАЗСКИХ ЕВРЕЕК В СТЕПНОМ КРАЕ НА РУБЕЖЕ XIX–XX ВВ. 1143
Ван Я., Тулешова У. Ж. РОССИЙСКАЯ КОЛОНИЗАЦИЯ КАЗАХСКОЙ СТЕПИ: РОССИЙСКИЕ, КАЗАХСКИЕ, ЗАПАДНЫЕ И КИТАЙСКИЕ ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЕ ПЕРСПЕКТИВЫ ИЗУЧЕНИЯ ИМПЕРСКОЙ ЭКСПАНСИИ И КОЛОНИАЛЬНОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ 1155

АНТРОПОЛОГИЯ

Ганиева А. С., Шульга В. А., Сакенов С. К. АРХЕОЛОГИЯ ТРАДИЦИОННЫХ КАЗАХСКИХ ЗИМОВОК СЕВЕРНОЙ САРЫАРКИ: МАТЕРИАЛЫ ИССЛЕДОВАНИЯ КЫСТАУ ЖАБАЙ 1175
Ергали Г., Калыш А. Б. СВАДЕБНОЙ ОБРЯДЫ КАЗАХОВ ЦЕНТРАЛЬНОГО КАЗАХСТАНА: СОХРАНЕНИЕ ТРАДИЦИЙ И РЕГИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ 1193
Краснобаева Н. Л., Сарсембаева Г. А., Касенова А. Ж. ОСОБЕННОСТИ СИСТЕМЫ РАССЕЛЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ ВОСТОЧНОГО КАЗАХСТАНА В КОНЦЕ XIX–XX ВВ.: ЭТНОДЕМОГРАФИЧЕСКИЙ АСПЕКТ 1205
Хабибуллин Э. И., Асылгужин Р. Р. ЭТНОГЕНЕЗ БАШКИР АЙСКО-ЮРЮЗАНСКОГО МЕЖДУРЕЧЬЯ В КОНТЕКСТЕ ЗОЛОТООРДЫНСКОГО НАСЛЕДИЯ: МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЙ АНАЛИЗ 1227

ASIAN JOURNAL “STEPPE PANORAMA“
2026. 13(4)
Бас редактор:
Қабылдинов З. Е.

Компьютерде беттеген:
Ағзам Р. Р.

Құрылтайшысы және баспагері:
Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитеті
Ш. Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Редакция мен баспаның мекен-жайы:
050010, Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй
ҚР ҒЖБМ ҒК Ш. Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Журнал сайты: https://ajspiie.com

Ш. Ш. Уәлиханов ат. ТжЭИ басылған:
050010 Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй